

ИСПОВЕСТ СВЕТОГ ПАТРИКА

Срећко Петровић*
Епархија шумадијска,
Аранђеловац

Апстракт: Исповест Св. Патрика ујознаје нас са духовношћу и учењем овој ирској светишћелља, у нашем поднебљу мало познајој. Овај спис јружа нам и одређене подајке који би могли бити релевантни за реконструкцију његовој живошћа и мисије, као и за рану историју хришћанства у Ирској. Но, с друге стране, у свом аутобиографском делу Патрик се изражава сажето и у историографском смислу несистематично, ше бројни историјски проблеми и недоумице у вези са његовим живошћом и доприносом остају и даље ошворени и нерешени.

Кључне речи: Св. Патрик, Исповест Св. Патрика, Посланица Коротику, мисија, Црква у Ирској.

„Овај спис је израз моје захвалности зато што ме је Бог извео на прави пут и јавио ми се па Га могу величати и исповедати Његова дивна дела пред свим народима под небом.“

Св. Патрик Ирски (око 385 – † око 460)

Недавно је из штампе у преводу на хрватски језик изашло дело Св. Патрика (код нас познатог и као *Патрикија*) Ирског *Confessio* – *Исповест*, у издању издавачке куће Вербум (*Confessio : Ispovijest Svetoga Patrika, Verbum 2017, 140 стр. [ISBN: 978–953–235–540–6]*). Овај превод с латинског дело је Бранка Јозића.

Познати древни спис Св. Патрика *Confessio* – *Исповест*, у савременим издањима подељен на 62 кратка одељка,¹ омогућава нам упо-

* petrovic.srecko@gmail.com.

¹ Мада постоји и другачија подела – на 25 одељака (према Мињовом издању – уп. Migne 1865: 801В–814С), како је подељен један од руских превода који смо консултовали (уп. Патрик Ирландский 1995).

знавање са животом и духовношћу овог хришћанског мисионара, према традицији просветитеља Ирске који је својим благоразумним деловањем, пажљивим приступом у спровођењу инкултурације, проповедањем Јеванђеља и ширењем монаштва дао велики допринос евангелизацији Ирске и укореењању хришћанства у Ирској. У кратким поглављима свог аутобиографског дела, Свети Патрик даје сажети фрагментарни преглед одређених догађаја који су били кључни за његов живот и који су одредили његов животни пут.

У редовима који следе покушаћемо да на основу досадашњих истраживања дамо кратки преглед живота, мисије и доприноса овог код нас мало познатог ирског просветитеља, са посебним освртом на *Исјовести* Св. Патрика као извор за упознавање са његовим животом, учењем и богословљем, те историјом хришћанске мисије у Ирској. Иницијални повод за писање овог чланка била је жеља да се поздрави појава *Исјовести* у преводу на хрватски језик, и у том смислу бисмо желели да бацимо мало светла на неке правце у којима се одвијају проучавања историјске улоге Св. Патрика и на неке од трендова у студијама о ирском просветитељу.

Свети Патрик, просветитељ Ирске

Када је у питању личност Св. Патрика, морамо напоменути да су његов животни пут и историјска улога предмет спора у науци. Традиционално гледиште, према којем је Патрик 432. године као епископ стигао у незнабожачку Хиберију (= Ирску), и у наредних неколико деценија од становника острва, некрштених Келта, створио хришћански народ, одавно је уздрмано озбиљним примедбама и у историјској науци сасвим напуштено.

Прве сумње у историчност одређених података о Св. Патрику изражене су још у 18. веку. У 19. веку у историјским расправама вођена је дебата у којој су једни аутори побијали тачност података које нам о ирском просветитељу доносе сведочанства сачувана у хагиографским штивима и средњовековним хроникама, док су други бранили историчност ових сведочанстава, при том и једни и други дајући аргументе за и против сачуваних предања. Још у 18. и 19. веку улагани су напори да се историјски Патрик раздвоји од мита с једне стране, али и да се одбране традиционална предања о Св. Патрику, просветитељу Ирске, с друге стране. Демитологизација је преко порицања историчности преувеличавања и легендарних детаља сачуваних у житијама и староирским аналима, водила ка порицању исторично-

сти саме личности Патрикове (уп. нпр. Ledwich 1804: 4; 57–62 итд. – где се тврди да је Св. Патрик измишљена личност). С једне стране покретан критичким приступом, а с друге апологетским идејама, овај спор додатно је закомпликован романтичарски обојеним и конфесионално усмереним настојањима (и можда унапред задатим циљевима) протестантских (одн. англиканских) (уп. Mason 1846)² и римокатоличких истраживача (уп. Kelly 1846)³ – од којих су једни углавном приступали критички, а други апологетски. У 19. веку овај спор се разбуктао, и додатно заоштрено прелио се у 20. век, не успевајући да разреши бројне дилеме. У 21. веку расправа није завршена, и траје са несмањеним жаром. У нама савременим патрикијанским студијама износе се критичке тезе које би престрашиле и најоштрије критичаре историчности предања о Св. Патрику из претходних векова, али и оне које би охрабриле браниоце конзервативнијих гледишта.

У погледу питања обима и значаја делатности Св. Патрика у Ирској, уколико изузмемо оне потпуно радикалне ауторе који су порицали постојање Св. Патрика и чији ставови су у науци одбачени, истичу се два екстремна и супротна мишљења. Према првом, назовимо га традиционалним, сматра се да је Св. Патрик хришћанску веру донео на ирско острво: спроводећи успешну мисију, он је за кратко време целу Ирску у потпуности християнизовао. Према другом, именујмо га критичким, сфера Патриковог деловања била је само мала област, вероватно на северу Ирске, и његов мисионарски допринос био је миноран, но пошто је доцније развијен његов култ, настале су легендарне и неисторичне приповести о његовим мисионарским успесима и његовом деловању уопште.

Сматрамо да су ова екстремна гледишта неодржива, као што је и иначе то често случај: прво гледиште не може да се одржи будући да постоје докази о постојању хришћанских заједница у Ирској пре

² У делу на које упућујемо изнад, које смо изабрали као један од илустративних примера, Мејсон је укратко иступио са следећим тврдњама: хришћанство је у Ирској постојало пре времена Св. Патрика (Mason 1846: 2–3); Патрик није имао никакве везе са Римом (*ibid.* 5–11), и припадао је Галској одн. Источној Цркви (*ibid.* 97–102); ово води Мејсоновом закључку: рана Ирска Црква била је независна, и није признавала првенство Рима (*ibid.* 108–124).

³ Келијево дело које је настало као реакција на Мејсонов трактат, на које такође упућујемо изнад, доноси сасвим другачије виђење: рана Ирска Црква била је римокатоличка (Kelly 1846: 464–465), и Св. Патрик је био одан Риму; он је био рођак Св. Мартина Турског и провео је неко време у Туру, важном римокатоличком центру (*ibid.* 476); напослетку папа Целестин га је упутио у мисију у Ирску (*ibid.* 487), и не може бити никакве сумње у то да је римски папа основао Цркву у Ирској, пославши тамо управо Св. Патрика (*ibid.* 500).

Патриковог доласка, а друго гледиште побијају критичка истраживања извора и немогућност да се на доследан начин објасне одређене чињенице.

Детаљи о животу Св. Патрика које доносе средњовековне хронике и житија⁴ врло често су легендарни и неисторични. Но, с друге стране, сам Патрик у својим списима говори о себи и свом животу, и донекле је могуће на основу ових списа пратити животни пут Св. Патрика.⁵ Вратимо се стога нашем аутору и његовом делу.

* * *

Свети Патрик (лат. *Patricius*), светитељ заштитник Ирске и један од популарнијих светих данас, прослављан широм света, рођен је крајем 4. века у римској покрајини Британији. Како наводи у свом аутобиографском спису, пореклом је био из места које се на латинском звало Банавем Таберније (*Bannavem Taburniae*).⁶ Тамо је његова породица држала имање.⁷ Иако је био из свештеничке породице (отац му је био ђакон Калпурније, а деда свештеник Потит), док је растао није био привржен вери: „Истинитог Бога нисам познавао“ – каже Патрик у својој *Исјовесџи* (одељак 1). Да ли то значи да Патрик као младић није био крштен, или да је био крштен а да веру није су-

⁴ Крајем 7. века или почетком 8. века настала су два Патрикова житија. Аутори ових хагиографија су Мурху (*Muirchú moccu Machtheni*) и Тирехан (*Tírechán*), а најстарији преписи тих житија сачувани су у неколико средњовековних рукописа (White 1920: 24–25; уп. Вуру 1998: 248–263). Касније су на основу ове две прве настале и друге хагиографије (уп. Вуру 1998: 268–277): Џон Колган је у Лувену 1647. године приредио штампано издање збирке познијих седам средњовековних житија Патрикових, у *Acta Triadis Thaumaturgae* (уп. White 1920: 26–27).

⁵ Наравно, уколико не оспоравамо њихову аутентичност, или не доводимо у питање искреност Св. Патрика, односно аутора ових списа. Поменимо да међу критичарима историчности живота и дела Св. Патрика постоје и такви који на основу свог интерпретирања одређених чињеница сматрају да је Патрик био одбегли римски порезник, који се у Ирској бавио трговином робљем (уп. Flechner 2011).

⁶ Није познато где се ово место налазило. Хагиографски извори, који *Bannavem Taburniae* идентификују са Килпатриком [*Kilpatrick*] у Шкотској, нису историјски поуздани. Постоје различите претпоставке о томе где се налазило место Банавем Таберније; међутим, ниједна од ових претпоставки не нуди задовољавајуће решење. Уобичајено је мишљење да се ово место налазило негде у Британији, будући да сам Патрик у *Исјовесџи* 43 Британију помиње као своју домовину, у којој се налазе његова породица и рођаци. Патрик Британију, као место на које се вратио својим родитељима, помиње и у *Исјовесџи* 23.

⁷ А можда је имала и вилу – *uillula* (уп. Bieler 1951: 88; Higham 1994: 232; Dark 2005: 337).

штински прихватао, није јасно.⁸ Сусрет са живим Богом доживео је током шестогодишњег ропства у Ирској, у које је допао пошто су га отели ирски гусари. „Не могу, а и не доликује ћутати о толиким милостима којих ме је Господ удостојио у земљи мога заточеништва“, вели Патрик (*Исјовесѝ* 3), мало доцније пишући о томе како је Бога упознао и кајао се док је као роб чувао стоку неког ирског великаша, свакодневно се молећи – и на снегу, киши, мразу (§ 16): Бог га је крепио, његова вера је расла а дух му се разбудео.⁹

Оживљене вере, пошто је имао откривење у сну и схватио да његово заточеништво треба да се оконча (§ 17), Патрик се успео докопати слободе,¹⁰ и после неколико година опет је био кући, код родитеља у Британији (§ 23).¹¹

У Британији је Патрик доживео виђење које ће утицати на његов животни пут и одредити га за мисионарско служење. У сну, Патрик је добио чудесни позив који је дубоко дирнуо његово срце, како сам каже: наиме, јавио му се тајанствени Викториције [Victoricus]¹² (§ 23),

⁸ Не зна се кад и где је Патрик крштен (Тоом 2014: 8) – да ли као дете, или касније, као младић, по свом обраћењу у веру. У сваком случају Патрик жали што као дечак, пре него што је пао у ропство, није слушао поуке свештеника који су говорили о спасењу, и мисли да је стога и заслужио да буде заробљен (*Исјовесѝ* 1). На другом месту у свом спису Патрик жали што су га у младости греси спречавали да примени и усвоји оно што је учио (*Исјовесѝ* 10), што наводи на претпоставку да је као младић имао прилику да се упозна са хришћанским учењем (уп. White 1920: 112). Било би могуће претпоставити како је Патрику, будући да је потекао из породице која је у претходним генерацијама давала свештенике, хришћанска поука била позната.

⁹ Још једна чињеница наводи нас на претпоставку да се Патрик током свог сузањства присетио хришћанске поуке коју је слушао као младић: он се молио стотинама молитава (уп. *Исјовесѝ* 16), са којима је могао бити упознат док је био са својом породицом, пре доласка у Ирску.

¹⁰ Из самог Патриковог списка није јасно где је отишао после ослобођења из заточеништва. Наиме, он се, побегавши од својих господара, укрцао на брод чију су посаду чинили незнабошци (*Исјовесѝ* 18). Три дана касније искрцали су се на копно (§ 19) – Патрик не каже где. Традиционално се сматра да се путовање окончало негде у Галији (уп. Thompson 1952: 22–29), можда и у Британији (ту тезу износи Мурху, писац древног Патриковог житија); збуњујућа је Патрикова приповест о томе како су, пошто су пристали, он и чланови посаде брода 28 дана лутали кроз дивљину (§ 19; 22). Према Патриковим речима, Бог се старао о путницима, обезбеђујући склониште, огрев и храну (§ 22).

¹¹ Која од 5. века више није била римска: Британију су 410. године напустиле римске легије, но премда од тада Британија није више била део Римског царства, римска култура је у Британији опстала и на различите начине (и не свуда уједначено) трајала још неколико наредних векова (уп. Higham 2004: 2–4; уп. такође Thompson 1999: 152).

¹² Постоје претпоставке да је Викториције из Патрикове визије заправо Св. Викториције Руански († око 417), просветитељ неких делова Белгије и Француске, који је крајем 4. века једно време провео у званичној посети Британији. Патрикови хагиографи, који су користили Патрикова дела као основу за своје списе, износе тврдње да је

носивши писма многих Ираца који су вапили да се Патрик врати међу њих (приметна је сличност са позивом упућеном Ап. Павлу – Дап. 16, 9) – и он се после одређеног времена као мисионар вратио у Ирску, чега се у свом спису присећа са благодарношћу Богу (§ 23).

Према предању, Патрик се у Галији (данашњој Француској)¹³ школовао и стекао образовање, да би потом био рукоположен – најпре за ђакона, а затим и за епископа (из текста Патрикове *Исјовести* закључујемо да је служио у ђаконском – § 27 – а касније и у епископском чину – § 32). Као мисионар вратио се у Ирску – да настави труд претходних хришћанских мисионара¹⁴ који су раније походили Ирску (Еп. Паладија – његовог претходника, првог епископа Ирске чије је име посведочено у историјским изворима¹⁵ – и других)¹⁶ и да проповеда Јеванђеље: због успеха ове мисије, Патрик је остао познат као „апостол Ирске“.

Патрик се у својим проповедима Јеванђеља у Ирској најпре обратио племству; пошто су припадници племства почели да прихватају хришћанство, њихов пример су следили и остали. Ирско острво је евангелизовано, и на њему је хришћанство прихваћено на релативно миран начин, уз одређени отпор и потешкоће (које помиње и сам Патрик – нпр. *Исјовести* 52; 55) али без великих крвопролића и прогона забележених у историјским изворима. Захваљујући тактичности и ме-

Викториције из виђења описаног у *Исјовести* 23 био анђео од Бога послат, и у различитим Патриковим житијама његово име је забележено као *Victor*, *Victoricus*, *Victoricus* и *Victiricius*: занимљиво је да је и име епископа руанског у историјским изворима сачувано управо у сва четири ова облика (Kelly 1846: 491). Овакве подударности воде претпоставци да су мисионарски напори Патриковог комшије и савременика имале неког утицаја на Патрика и на његову будућу судбину, наводећи га да у Ирској ради оно што је Св. Викториције Руански учинио у Белгији и Француској.

¹³ Из самог Патриковог списка није јасно где је стекао образовање и где се припремао за свештеничко служење; с друге стране сам Патрик помиње Галију, и вели да би волео отићи тамо да посети браћу и да види лица светих Господњих (*Исјовести* 43).

¹⁴ У Ирској је и пре мисије Св. Патрика било хришћана, посебно на југу острва (уп. Zimmer 1902: 17–23; Riguet 1912: 132; Bray 2000: 252–253; O’Loughlin 2006: 18–19).

¹⁵ Проспер Аквитански (Тирон) у својој *Хроници* (*Epitoma Chronicon*) под уносом за 431. годину (по савременом рачунању времена) помиње да је папа Целестин послао Паладија Ирцима који верују у Христа – највероватније заправо због тога да би се тамо борио против пелагијанске јереси (уп. Вуру 1998: 51–55; Иванова 2009: 192–193; Lynch–Baldwin 2009: 36–39 и даље).

¹⁶ Још једна чињеница упућује на претпоставку да је хришћана у Ирској било и пре Патрикове мисије: наиме, било би необично да он у мисију одлази као епископ. Будући да Патриковом одласку у Ирску претходи посвећење у архијерејски чин (исто као и у случају Еп. Паладија), намеће се претпоставка да је паства у Ирској већ постојала.

тодичности ове хришћанске мисије, у односу на друге области насељене Келтима прилично брзо је дошло до обраћења становника Ирске.

Дела Светог Патрика

Иза себе је Свети Патрик оставио два списка која је написао на латинском језику: *Посланицу Коројѝику* (*Epistola ad Coroticum* – превод на српски језик објављен је у *Теолошким ѿојлегима*, у мајској свесци за 2011. годину [*Теолошки ѿојлеги* XLIV/1 (2011), стр. 7–13; превод и коментари: Никола Поповић]), те аутобиографски спис *Confessio* – *Исјовесѝ*, најаутентичнији извор за проучавање његовог живота, који је доступан и у преводу на хрватски језик у издању Вербума. (Оба ова дела Св. Патрика објављена су раније на хрватском језику, у преводу Ранка Матасовића, који је уз свој превод написао и увод и коментаре (Sveti Patrik, *Djela*, Zagreb : Antibarbarus 2004, 107 стр. [ISBN: 953–6160–91–9]).) Ова два документа дело су истог човека,¹⁷ који себе назива *Patricius* (уп. нпр. Zimmer 1902: 27; Riguet 1912: 138; Ryan 1961: 113; Ó Raifeartaigh 1989: 1; Lynch 2008: 112; Иванова 2009: 194).¹⁸

Аутобиографско дело Св. Патрика написано је у 5. веку. Данас, више од 1500 година након настанка, оно је незаобилазно штиво за упознавање са животом, духовношћу и учењем овог веома поштованог светитеља, прворазредни извор за реконструкцију ранохришћанске историје Ирске и Британије, као и извор за упознавање са хришћанском мишљу позноантичке епохе. *Исјовесѝ* Св. Патрика сачувана је, између осталог, и у осам древних средњовековних рукописа: најстарији је препис који доноси *Кодекс Ардмаханус* [*Codex Ardmachanus / Liber Ar(d)machanus*] са почетка 9. века (написан око 807. године) (Ó Cróinín 1995: 24), познат и као *Канон Св. Патрика*. Латински изворник *Исјовесѝи*, уз критички апарат и дигиталне копије манускрипата и најранијих издања овог текста, доступан је и онлајн – на вебстрани Краљевске ирске академије посвећеној овом делу Св. Патрика, на адреси <http://www.confessio.ie>, као и на вебстрани пројекта CELT – <http://www.celt.ucc.ie/>.

¹⁷ Због уводног представљања читаоцима, сматра се да су – у складу са књижевним нормама онога времена – оба Патривова списка заправо његова циркуларна писма (уп. Bieler 1951: 88).

¹⁸ Међутим, постоје и претпоставке да је *Исјовесѝ* заправо псеудоепиграф, односно да аутор овог дела није Св. Патрик, аутор *Посланице Коројѝику*, већ неко други, ко је неколико деценија после настанка *Посланице* саставио *Исјовесѝ*, опонашајући стил *Посланице* и позивајући се на њу (уп. Russell 1956: 393–394). Но, већина истраживача сматра да је аутор оба списка иста особа, Св. Патрик.

И Патрикова *Посланица Корошкику* засведочена је у већем броју древних рукописа. Сматра се да је једно од најбољих издања оба ова текста, опремљено преводом и критичким апаратом, оно које је за Краљевску ирску академију још 1905. године приредио Вајт (White 1905), док се као најбоље критичко издање узима Биелерово издање из 1950–1951. године (Bieler 1950; Bieler 1951). *Посланица Корошкику* и *Исјовесџ* Св. Патрика објављени су и у Мињовој *Паџролоџији* (Migne, J. P. (ed.) (1865): *Patrologiae Cursus Completus. Series Latina*, Tomus LIII, 801B–818D), као и у серији *Хришћански извори* (Hanson, R. P. C., Blanc, C. (ed.) (1978): *Patrick : Confession et Lettre à Coroticus (Sources Chrétiennes, № 249)*, Paris : Éditions du Cerf).

Што се тиче популарне *Лорике Свештој Паџрика*, познате и под називом *Оклој/Шџиџ Св. Паџрика* (постоје савремени преводи на хрватски, српски и македонски језик), дивне молитве која долази из хришћанске старине и која се традиционално приписује Св. Патрику, није извесно да ли је њен аутор Свети Патрик (Bury 1998: 246; Freeman 2014: 49): порекло ове ранохришћанске ирске молитве сачуване на староирском језику не може се пратити даље од 8. века (Davies – O’Loughlin 1999: 31); постоје и неке претпоставке да је ова молитва можда заснована на некој изгубљеној молитви Св. Патрика, али за сада нема потпоре за такве тврдње.

Слична је ситуација са *Казивањима Паџриковим [Dicta Patricii]* и *Пословицама Свештој Паџрика [Proverbia S. Patricii]* које се приписују Св. Патрику, за које није извесно да заиста потичу од њега (Wright 1894: 86), што важи и за *Правило Св. Паџрика* и *Молиџву њре исјовесџи* њему приписану.

Постоји и одређени број црквених канона који се доводе у везу са саборима који су били одржани у Ирској за време епископског служења Св. Патрика, али не може се са извесношћу рећи да је Св. Патрик њихов аутор (White 1920: 28). Могуће је да најранија група ових канона датира са краја 6. века (Davies – O’Loughlin 1999: 17). Неки од канона који се погрешно приписују Св. Патрику и његовим сарадницима Ауксилију [Auxilius] и Исернину [Iserninus] настали су у оквиру позније делатности проримске странке у Ирској: између осталог, по мишљењу неких истраживача Патрик не може бити њихов аутор будући да је сам практиковао оно што се овим канонима осуђује (уп. Hitchcock 1932a: 126).¹⁹

Дакле, као аутентична и оригинална дела Светог Патрика истраживачи узимају, уз појединачне сумње, његову *Посланицу Корошкику* и *Исјовесџ*.

¹⁹ У овим канонима осуђује се келтска пракса посвећења епископа и стил тонзуре.

Жанр *Исјовесџи* Светог Патрика

Свети Патрик није први аутор који је своје аутобиографско дело насловио као *Исјовесџи*. Отприлике пола века пре њега, вероватно крајем четвртог века, Блажени Августин Хипонски (†430) написао је својеврсну аутобиографију познату под насловом *Исјовесџи*. Изгледа да Патрик није био упознат са поменутиим делом свог чувеног савременика (Ryan 1961: 113).²⁰ Но, као код Августина, и Патриков лајтмотив је упућивање хвале Богу за сва добра која је од Њега незаслужено добио.

Данас појам *исјовесџи* обично означава признавање нечега, на првом месту признавање греха: у црквеној терминологији ова реч најчешће се односи на обред признавања – исповедања грехова. Међутим, латинска реч *confessio*, којом је насловљено дело Св. Патрика, настала је од латинског глагола *confiteor*, што значи *признајем*, али и *показујем јавно, објашњавам* (Дворецки 1976²: 230–232; уп. и Divković 2006³: 227). Следствено томе, поред значења које смо најпре поменули и које је данас најуобичајеније, појам *исјовесџи* у хришћанском контексту може имати и друга значења. Тако, *исјовесџи* може да има смисао: а) искреног признања нечега, посебно признања греха; б) признања – исповедања Божије славе, односно похвале Богу; и в) исповедања вере. *Исјовесџи* Светог Патрика углавном би се могла сврстати под другопоменути смисао: Свети Патрик у овом делу велича славу Божију и Божије милосрђе које је искусио у свом животу, упркос својим ограничењима. (Утолико би српском читаоцу можда прикладније звучао превод наслова овог дела Св. Патрика као *Исјоведанье*, што је термин на који је савремени читалац донекле навикнут, но тај појам је с друге стране обременен многобројним „омологијама“, карактеристичним за нашу конфесионалистичку епоху.) Понеки делови списа Св. Патрика могли би се подвести под трећепоменути смисао (нпр. одељак 4) – као Патриков *credo*, „Верујем“,²¹

²⁰ С друге стране, неки истраживачи су мишљења да постоје бројне паралеле између Августинових *Исјовесџи* и Патриковог дела – уп. Hitchcock 1932б: 237–238.

²¹ Неки истраживачи сматрају да је овај одељак Патрикове *Исјовесџи* заправо Символ вере древне Келтске Цркве. Раније је примећена и сличност овог симбола са формулацијама Св. Иринеја Лионског († око 202) из његовог списа *Против јереси*, што је теза коју је први изнео Хичкок (Hitchcock 1906). Ова Хичкокова теза интересантна је због тога што упућује на Патрикову везу са Галијом, у којој је Патрик, према традицији, стегао богословско образовање и припремио се за своје свештеничко служење и мисију. Међутим, увидевши зависност *Исјовесџи* 4 од коментара Откривења Св. Викторина Петавијског († око 303) (коментара који је иначе сачуван у редакцији Бл. Јеронима, што може бити занимљив детаљ), он је своју тезу касније ревидирао пред-

а неки би пак могли да се окараактеришу као исповест у смислу признавања сопствених грехова (одељци 26 и 27).

С друге стране, изгледа да је Патрикова *Исјовесѝ* истовремено и одговор и одбрана (Riguet 1912: 138–139; Ryan 1961: 114). То се може наслутити из самог текста: чини се да се Св. Патрик брани од оптужби да је необразован. Он то не пориче, потврђујући да је неук (*Исјовесѝ* 1), да за разлику од оних који су учени није упознат ни са наукама ни са свештеним списима (§ 9 итд.), да му недостаје знања и образовања (§ 11; 12),²² али га је Бог призвао и промислом водио (уп.

ложивши да су и Св. Викторин и Св. Патрик независно један од другог парафразирали формулације Св. Иринеја (Hitchcock 1914: 340 и даље). Но, чини се разложнијом претпоставка да је Св. Патрик овај символ усвојио током свог образовања у Галији, у којој је свакако циркулисала Јеронимова редакција списа Св. Викторина, на којем је био заснован галикански символ (Bieler 1948: 124).

Занимљиво је и то што се овај символ Св. Патрика унеколико поклапа са исповедањем аријанца Авксентија Медиоланског (†374), које је сачувано код Св. Иларија Поатјеског (*Contra Auxentium*, 14); могуће је да су сва три символа, онај сачуван код Св. Патрика, те они сачувани код Св. Викторина (одн. Јеронима) и Авксентија, засновани на галиканском символу, који је Јероним прерадио тако што је из њега изоставио оне тврдње које према његовом мишљењу нису биле суштинске: отуда разлике између Патриковог и Викториновог символа с једне, и поклапања символа сачуваног у *Исјовесѝ* са символем Авксентија Медиоланског с друге стране (уп. Bieler 1948: 123). За текст поменутих символа Св. Викторина, Бл. Јеронима и Св. Патрика на латинском, в. Oulton 1940: 4–5; за текст Авксентијевог символа и сличан текст символа усвојеног на Сабору у Сирмијуму 357. године, в. Oulton 1940: 35–36. За поређење текста старог римског символа које је сачувао Руфин Аквилејски (око 345–411) и символа Св. Патрика, в. Toom 2014: 13.

Постоји и одређено слагање између текста символа Св. Никите Ремезијанског (†414) и символа Св. Патрика (уп. Toom 2014: 8–9, н. 33).

²² Овакве Патрикове тврдње навеле су поједине истраживаче на закључак да је он био потпуно необразован (уп. нпр. Lynch 2008: 113), чак и једва писмен (уп. Mulholland 1992: 164). Питање је да ли су такве оцене одрживе. Насупрот оваквим гледиштима, сматрамо да је могуће претпоставити како Св. Патрик није био необразован, ни у класичном смислу, а ни као хришћански мисионар. Наиме, колико год да је у својој младости Патрик остао ускраћен за школовање, могао је образовање стећи и током своје припреме за свештеничко служење и мисију. Традиционално се сматра да се Патрик хришћанској науци учио у Галији, можда у Леринском манастиру или у Осеру; неке чињенице указују како постоји могућност да је образовање могао стећи чак и у Британији – провинцији из које је око 400. године у Рим дошао учени Пелагије, оштроумни богослов, добар зналац и грчког и латинског језика (уп. Zimmer 1902: 22–23), који је, према Јерониму, био Ирац (Ó Cróinín 2013: 206), што у овом контексту може бити врло занимљиво – јер је могуће да су због блискости која проистиче из Пелагијевог порекла у Ирској и Британији пелагијанска учења била популарна, а Пелагије током наредних неколико векова у Ирској необично поштован (уп. Zimmer 1902: 19–22); још занимљивије може бити то што је из Британије/Ирске почетком 5. века у Рим дошао обичан монах који је толико добро владао грчким језиком да је на сабору у Јерусалиму 415. године своје веровање бранио на

§ 13) упркос његовим недостацима и манама, упркос томе што он то није заслужио (§ 15), те он – премда се дуго премишљао плашећи се шта ће људи рећи (уп. § 9) – неће ћутати, иако ће га неки можда вређати или ће му се смејати (§ 45). Иако су многи били против његове мисије у Ирској, приговарајући како он није особа која би требало да се обрати незнабошцима у Ирској (§ 46), Патрик благодари Богу који га је изабрао и који не гледа на неукост и људска ограничења (§ 46). Напослетку Св. Патрик читаоцима (а можда и потенцијалним критичарима) поручује да је све што се збило у Ирској у вези са обраћењем народа у веру искључиво дар Божији (§ 62).

Но, могућа је претпоставка да се иза читаве ове Патрикове одбране не налази пука апологија његовог скромног образовања, већ апологија одређених аспеката његове свеукупне мисије: тако, позивајући се на закључке ранијих истраживања, Стоун скреће пажњу на могућност да Патрик у својим списима користи сложене реторске вештине, попут хијазма (уп. Stone 2014а: 20; 48; уп. такође Reid 2009: 99), паралелизма (уп. Stone 2014а: 44–45; Toom 2014: 12), имитације (уп. Stone 2014б: 240 и даље) – чак и Фибоначијевог низа – математичког слагања књижевне композиције (уп. Stone 2014а: 48), што ће рећи да је могуће претпоставити како се иза његове скромности у *Исијовесѝи* назире врло захтеван ангажман – задатак одбране одређених мисионарских напора, у који је он упустио софистициране методе. А оптужбе са којима се Патрик суочио, судећи по тексту *Исијовесѝи*, биле су следеће: а) да његов рад на обраћењу незнабожаца није добар или није правилан; б) да му недостаје ауторитета; и в) да му је мотив била материјална корист (уп. Keogh 2003: 7). Патрик пише *Исијовесѝ* као одговор на приговоре својих старешина, што је можда његова најтежа и најмучнија животна епизода (Ó Raifeartaigh 1984: 22 и даље). Могуће је да се из самог текста Патриковог списка наслути како су „неки“ од старешина „дошли“ (у Ирску?) и изнели приговоре против Патриковог деловања (*Исијовесѝ* 26), привевши као оптужбу и нешто што је Патрик исповедио још пре него што је постао ђакон (§ 27). Патрик одговара на оптужбе, позивајући и велике и мале који су богобојажљиви (*magni et pusilli qui timetis Deum* – уп. Откр. 19, 5), и посебно оне искусне, добро образоване, ауторитарне, *реторичаре* (*et vos, domini cati rethorici*)²³ да

грчком, док је његовим критичарима био потребан преводилац. Да ли је могуће да је Пелагије своје богословско знање, знање грчког и латинског језика и реторичке вештине стекао крајем 4. века у својој домовини?

²³ У овом одељку можда се налази објашњење зашто би Патрик користио „рустични“ и прост латински језик (а то је факт на основу којег су поједини аутори извели закључак да је и сам Патрик нужно био прост и необразован, или да му је

саслушају његову исповест (§ 13),²⁴ и кроз наизглед несистематично излагање у своје аутобиографско писаније плете и одлучну апологију свога рада и деловања (§ 28),²⁵ чврсто уверен у исправност својих метода и убеђен у Божије вођство (§ 29–31), те се у том смислу *Исјовесџи* може посматрати и као полемички текст.

Занимљиво поглавље Патрикове *Исјовесџи* је оно у којем се аутор изражава на неки начин енигматично, мистично. Наиме, у *Исјовесџи* 20 Патрик пише о искушењу које му се догодило док је спавао – како је лежао паралисан, притегнут огромним теретом, у немогућ-

недостатак стила и литерарног умећа био терет и препрека за напредак – уп. нпр. Hitchcock 1916: 34–35: рустични стил је за Патрика био „жалац у месо“ итд.) наспрам језика интелигенције који је његован у римској традицији: ради контраста. Простим речима Патрик, евангелизатор Ирске, поручује својим противницима да не знају Бога: с једне стране он помиње велике и мале богобојажљиве (јасна је алузија на верне који се помињу у Откр. 19, 5), а од њих везником „и“ на другу страну одваја веште учитеље реторике (уп. Reid 2009: 99–101). Хијастичка структура овог одељка додатно радикализује Патриков одговор опонентима (*ibid.*).

Што се Патрикових литерарних и реторичких способности тиче, мислимо да би насупрот поједностављених и негативних оцена његовог стила, његових књижевних манира и образовања, требало у обзир узети и другачија мишљења – нпр. оно да је Патрик био под утицајем тренда у римско-британском хришћанском образовању свога времена, који је рехабилитовао место библијске литературе насупрот паганских стандарда, и да у том смислу прави контраст између верујућих и *рејторичара* (*ibid.* 101–104) (који се, уколико стоје насупрот светих поменутих у Откривењу, не налазе нигде другде до у Вавилону).

²⁴ Биелер даје и занимљиво читање фразе *domini cati rethorici* као *dominicati rethorici* – учени богаташи, велепоседници (уп. Bieler 1951: 125), које је касније допунио другачијом могућношћу: да се речи *dominicati rethorici* односе на црквене прваке (од *dominicum* – кућа Господња, црква), тј. читањем ове фразе као *учени црквењаци, учени клирици* (уп. Bieler 1966: 313–314).

²⁵ Свети Патрик у *Исјовесџи* ангажује већи број стихова из Светог Писма, некада у измењеном или прилагођеном контексту (Swan 2013: 64–65), а некада у истоветном – како би нагласио свој ауторитет и како би потврдио легитимитет своје мисије. Тако он у *Исјовесџи* 23 и 29 каже да је видео у „утвари ноћној“ (*in uisu noctis*), што је цитирање пророка Данила из Дан. 7, 13; у *Исјовесџи* 11 говори како није речит (*tardiori lingua*), користећи Мојсијеве речи из Изл. 4, 10; у *Исјовесџи* 21 описује своје ослобођење речима којима се у Светом Писму описује како је Рувим избавио Јосифа (Пост. 37, 21); у *Исјовесџи* 11 он наводи речи Ап. Павла, саопштавајући својој пастви да су они „посланица“ (2. Кор. 3, 2); даље, Патрик користи неке Христове речи правећи паралеле између догађаја из свог живота са догађајима из Христовог земаљског живота – у *Исјовесџи* 52 каже да његово време „није дошло“ (уп. Јн. 7, 6); у *Исјовесџи* 2, говорећи о томе како му се Бог смиловао, наводи Богородичине речи из Јеванђеља по Луки (Лк. 1, 48) (уп. Swan 2013: 66–67). Како је Хјулет раније приметио, Св. Патрик, позајмљујући из Писма на овакав начин, „присваја за себе ауторитет законодавца, пророка, апостола и јеванђелисте“ (Howlett 1989: 100).

Патрик такође на више места своју животну причу и мисију сравњује са сличним библијским приповестима и параболама (уп. Swan 2013: 67–69).

ности да покреће руке и ноге. У тескоби Патрик је завапио: ‘*Helia, Helia*’. Уследило је олакшање, обасјало га је сунце и муке су престале.²⁶ Патрик верује да га је Христос избавио из ове невоље, и да је сам Дух Свети из њега завапио. Међутим, изгледа да се Патрик у опису овог догађаја служи игром речи која није јасног значења: преводиоци и истраживачи су на различите начине разрешавали смисао овог одељка. Тако неки сматрају да је Патриков повик упућен Св. Пророку Илији (*Elias* на латинском),²⁷ или пак самоме Богу – преко јеврејског израза *Ели/Или* (уп. Мт. 27, 46), или да се пак односи на Христа – Сунце – *Хелиос* (Ἥλιος) на грчком (у *Исјовесѝи* 60 Патрик опет говори о сунцу, и каже да је Христос *Сунце* које не залази). Но, упркос овој нејасноћи, извесно је да је Патрик мислио како је на тај начин успео да се обрати Богу надахнут самим Духом Светим, будући да на крају 20. одељка упућује на Мт. 10, 19–20, образлажући да је то чудо – да Дух Божији проговори из верујућих – тада доживео.²⁸

Свето Писмо је штиво на које се Патрик стално позива и на које често упућује – такорећи у сваком одељку своје *Исјовесѝи*,²⁹ наводећи притом поред новозаветних и старозаветних и стихове из књига ширег канона данас познатих као другоканонских. У Патриковом кратком спису постоји на десетине – заправо стотине цитата и алузија на библијске стихове.³⁰ Примера ради, О’Лафлин уз свој пре-

²⁶ Интересантне су подударности између описа овог Патриковог искушења и искушења Св. Антонија Великог – описаног у житију чији је аутор Св. Атанасије Велики – које наводи Стефани Хејес Хили: обојица су услед напада демонске силе постали непокретни; обојица ће се ове невоље сећати годинама; обојицу је својом интервенцијом спасао Христос, који је дошао праћен светлошћу; са првим зрацима сунчеве светлости демонско искушење је престало (уп. Hayes–Healy 2005: 251–252).

²⁷ У контексту последњег поглавља Књиге Пророка Малахије, где се наговештава долазак Илије уочи Дана Господњег (Мал. 4, 4), и најављује долазак Сунца Правде (Мал. 4, 2) (уп. O’Donoghue 1961: 163). На исти стих Св. Патрик алудира и у *Посланици Короѝику* 17 [IX у Мињовом издању].

²⁸ Сагласно Патриковом уверењу и контексту овог поглавља је тумачење које је предложио Вудс, према којем је ‘*Helia*’ у Патриковом спису настало интервенцијом преписивача који су ту реч ставили уместо раније речи *eleison*, што је скраћено од *Кирие елеисон* (грч. Κύριε ἐλέησον), одн. општепознатог литургијског одговора *Господе помилуј*, мада и ово тумачење има својих недостатака, на које упућује сам Вудс (за опширније излагање уп. Woods 2007: 9–16). Раније је Гловер у својој краткој напомени предложио слично тумачење, изневши тезу да је у питању Патриков узвик ‘*Christe Iession*’ одн. ἐλέησον (Glover 1896: 39).

²⁹ То исто важи и за Патрикову *Посланицу Короѝику*, препуну референци на Свето Писмо.

³⁰ У писању овог рада нисмо се ни трудили да их наведемо и побројимо, остављајући тај посао за преводиоце и приређиваче неког (надамо се) будућег издања овог дела Св. Патрика на српском језику.

вод *Исјовести* (опремљен коментарима) даје референце на неколико стотина библијских стихова које Патрик цитира или на које алудира (O'Loughlin 2014: 52–89). Није другачија ситуација ни са *Посланицом Короику*, за коју О'Лафлин даје референце на преко стотину библијских стихова (O'Loughlin 2014: 93–105).³¹ Та чињеница наводи нас на претпоставку да је Патрик био библијски утемељен богослов и мисионар, будући да његово писање показује динамичну библијску свест, јер Патрик се ослања на текст Светог Писма као на основу својих аргумената и као на темељ свог богословља – сагласан откривењским искуствима која је доживео.

Занимљиво је то што се, према Весткотовој тврдњи, поред јеванђељских стихова из старолатинског превода и Вулгате, у два Патрикова аутентична списа појављују и цитати из непознатог превода Светог Писма на латински, тачније осам таквих цитата од укупно седамнаест цитата из Јеванђеља (Westcott 1892: 3457, нап. 9).

Духовност и учење Светог Патрика

„За разлику од Августина, Патрик није дошао до Христа преко Платона“ (Lynch 2008: 113). Св. Патрик није био систематски богослов, односно није био теолог у савременом академском смислу те речи. Сматрамо да је згодно да се овде, пре него што пређемо на тему Патриковог учења, још једном укратко осврнемо на питање Патриковог образовања, јер нам се чини да се ту делићи разбијене слике слажу у предивни мозаик и да се нити историје повезују у најкрасније плетиво. Наиме, већ смо изнад поменули у литератури врло често и уобичајено гледиште о слабом формалном образовању Св. Патрика, и напоменули да с друге стране постоје критички осврти који доводе у питање његово претпостављено необразовање: како год било, упркос могућим последицама због недостатка школовања, Патрикова духовност открива се као пројава живе, библијски утемељене вере потврђене искуством, а евентуални недостаци његовог формалног образовања показују се као својеврсне предности у контексту у ком се Патрик нашао током своје мисије.

³¹ На крају ове врло информативне књиге, О'Лафлин је додао и списак изабране литературе на теме проблематике везане за Светог Патрика (O'Loughlin 2014: 106–112), као и користан индекс библијских стихова на које Св. Патрик упућује у својим делима (*ibid.* 113–120). Прегледни индекс библијских стихова на које се реферише у Патриковим списима раније је приредио и Биелер — Bieler 1951: 113–116 – додајући у наставку и индекс референци на патристичке списе (*ibid.* 117) и индекс имена и појмова (*ibid.* 118–123).

Потенцијални недостатак Патриковог формалног образовања могао би да се посматра као последица сплета историјских околност и животног пута Св. Патрика. Иако је Патрик рођен пред крај четвртог века у римској аристократској породици, његово образовање прекинуто је онда када су га у узрасту од 16 година заробили пирати и продали га у робље у Ирској. Шест година које је потом провео у заробљеништву биле би кључне у смислу стицања образовања и школовања – које је Патрик у ропству пропустио. С обзиром на тадашњи римски систем образовања и Патрикову животну доб у којој је заробљен, он је пропустио школовање у граматици, логици и реторици. Може се претпоставити да је овакав развој догађаја, будући да је Патрик рођен као аристократа, био оно што је у одређеном смислу Патрика одвајало од других аристократа по његовом повратку на слободу, и интелектуално и културно (Lynch 2008: 113), и што је на неки начин могло да услови касније конфликте и раздвајања – које смо поменули у претходном поглављу овог рада.³²

Међутим, овај шестогодишњи период, током којег је изостало формално образовање, за Патрика је био формативан у другом смислу. За време свог сужањства у Ирској, Патрик се заувек придружио Цркви и пригрлио је хришћанску веру као богооткривену истину: младић Патрик се молио свакодневно, стајао у снегу и на мразу – у недаћама је са благодарношћу Богу подносио своје ропске дане сматрајући губитак слободе казном за своје грехе (*Исјовесци* 1–2). Предајући се молитви Патрик креће путем богопознања, молећи се даноноћно стотинама молитава – и то је оно што га је покретало и ојачавало (§ 16). Патрикова вера је у сужањству оживела и ојачала толико да се није плашио исповедити је пред незнабожачким морнарима, који су од њега тражили да на традиционалан начин покаже како им је пријатељ (§ 18).³³

Истовремено, период који је Патрик провео у ропству у Ирској био је својеврсна припрема за његов каснији мисионарски рад: поред упознавања са језиком којим се говорило у Ирској у то време, Патрик је имао могућност да се упозна са културом и животом Келта, обичајима, религијом, организацијом друштва итд. Све ово су можда биле предности које су омогућиле да Патрик као

³² Мислимо на оптужбе које су изнете против Патрика и његов сукоб са опонентима – на разилажење које наслућујемо из апологетских редова Патрикове *Исјовесци*.

³³ Патрик је, наиме, одбио да незнабошцима, члановима посаде брода који би га одвео у слободу, сиса брадавице – за древне Келте то је био гест којим се традиционално показивало пријатељство и добронамерност, али је истовремено та радња имала и својеврстан обредни карактер: на ово упућује и Патриково образложење – он Бога ради неће да учествује у таквом чину (уп. Vorsje 2015: 12–16).

просветитељ Ирске адекватно приступи људима које је већ упознао, да узме у обзир специфичности њихове културе и спроведе пажљиву инкултурацију Јеванђеља међу Ирцима, што је према *Исјовесџи* имало знатног успеха (уп. § 41; 50). Тако је, на неки начин, Патрик недостатак римског образовања у младићком узрасту с друге стране замењен његовим образовањем које је стекао као роб, што је Патрика учинило способним за евангелизацију Ирске (Lynch 2008: 115–116) – а то није био једноставан задатак. Јер Патрик није у Ирску донео само неке нове идеје, он се заправо обратио људима за које не само да је хришћанска вера била непозната, већ им је била непозната и сама идеја једнога Бога. У том смислу се Патрикова мисија показује као равноапостолска.

А Патрика као наследника апостола открива и његово вероисповедање. Јер Патрикова вера дубоко је библијска. Он у свом животу види остварења и истине Светог Писма (уп. § 11; 13; 19; 20; 24; 25; 26; 29; 30 итд.). Исповедајући своју веру у библијског Бога, Патрик упућује на одговарајуће библијске стихове.

Тако се још конкретније Патрикова вера показује као вера у Свету Тројицу, што он потврђује и навођењем древног Символа Келтске одн. Галске Цркве. Нема Бога осим Оца; нерођеног, беспочетног, који држи све у постојању, каже Патрик (§ 4). И Његовог Сина, Исуса Христа, од Оца рођеног на неописив начин пре свих почетака, кроз кога је створено све видљиво и невидљиво, наставља аутор *Исјовесџи*. Син Божији се очовечио, и победивши смрт вазнео се Оцу на небеса; Отац му је дао сву власт над сваким створењем, и небеским и земаљским.³⁴

Иако се у овом Патриковом исповедању вере не налази реч *једносушћан*, оно је сагласно са Символом вере формулисаном на Никејском сабору 325. године (Swan 2013: 173). Патрик наглашава да је Син од Оца рођен пре постанка света, неописиво, и да није створен: Син је од пре постања света са Оцем (*Исјовесџи* 60).³⁵

Патрик у христологији не изоставља есхатолошки моменат: нека сваки језик исповеди да је Исус Христос, у кога верујемо и чији повратак очекујемо у блиској будућности, Господ и Бог. Он је Судија живима и мртвима, Он додељује одговарајућу награду – свакоме према делима (*Исјовесџи* 4; 8).

³⁴ За Патрика је христологија далеко од апстрактне – живот у Христу је стваран, и Христово страдање, смрт, васкрсење и прослављење присутни су у животу хришћана (§ 7; 8; 14; 20; 25; 26; 30; 34; 40 итд.).

³⁵ Можда би ово биле антиаријански усмерене формулације Св. Патрика. Неки истраживачи, попут Свона, сматрају да Патриково богословље има и антиаријанску димензију (уп. Swan 2013: 160; 172 и даље; Lynch–Baldwin 2009: 108).

Пневматолошки аспект христологије такође је присутан: Христос је на нас изобилно излио Духа Светога, дар и обећање бесмртности. Дух Свети чини нас верујућима, вели Патрик (§ 4; уп. § 20; 25; 33). Он оне који верују чини децом Божијом, сунаследницима Христовим (§ 4). Дух Очево говори кроз верне, и не оставља их у невољи (§ 20).

Присуство Духа Светога у животу верујућих је нешто у шта је Патрик снажно уверен, те је наглашавање пневматолошке димензије хришћанског опредељења нешто што у *Исјовесџи* заузима важно место. Дух Свети се моли за нас уздасима неизрецивим (§ 25); Дух Свети сведочи нам Божију творачку моћ (§ 11). Патрик подвлачи да верне покреће Дух Свети: у срца пастве спасоносно писмо Христово уписује се Духом Светим (§ 11). И у свом животу Патрик види делатност Духа Светога (§ 20), делатност Духа који га покреће и надањује (§ 33), којим је окован и који га утврђује (§ 43), који га оснажује (§ 46) (уп. O'Donoghue 1961: 161–162).

Христос и Дух Свети превечно пребивају и царују са Оцем (§ 60). Стога се хришћани клањају Једноме Богу откривеном у Тројици (§ 4). О овом богооткривеном дару не треба ћутати, јер праведно је не допустити да ишта угрози овај дар, и у познању Свете Тројице (§ 14) треба верно и без страха ширити име Божије.

У том контексту хришћанска је мисија да се сваком народу објави Јеванђеље, и да се сви народи крсте у име Оца и Сина и Светога Духа (§ 40). Јер дошло је време које су најавили пророци – Дух Божији излио се на свако тело, и они који нису били народ Божији сада то постају (§ 40): есхатолошка Божија обећања остварују се и у Ирској (§ 41–42), где је Патрика довела љубав Христова (§ 13; уп. § 61).

С тим у вези, већ смо поменули да је за Патрика богословље далеко од апстракције. Следствено томе, одређени Патрикови увиди откривају и његово социјално старање. Тако је он један од раних хришћанских писаца који је био противник ропства, и историја Патрика памти и као практичног богослова – који се у *Посланици Коруџику* побунио против одвођења ирских хришћана у заточеништво понудивши теолошку аргументацију и предложивши отпор злу ропства (уп. O'Brien 2012: 153–154). У *Исјовесџи* се Патрик посебно брине за жене хришћанке које пате у ропству (§ 42), а за себе с друге стране сведочи да је у Ирску стигао као роб, и да га је од ропства избавио Бог (§ 13). Могуће је да је делатност Св. Патрика утицала и на то да у Ирској већ у његово доба или убрзо после њега буде укинута трговина робљем.

Постоје мишљења да су одређена поглавља Патрикове *Исјовесџи* срочена у антипелагијанском смислу (уп. Swan 2013: 174–175; 266 и даље), мада неки истраживачи одбацују такву могућност (уп. Lynch

2008: 113). Уопштено говорећи, истраживачи и раније и данас дају различите процене Патриковог богословља – или као индиферентног по том питању (попут нпр. Риса, који сматра да се Патрик није обазирао на Пелагијево учење – Rees 1998: 120, н. 95), или као антипелагијанског. Мишљења да се антипелагијанско опредељење писца *Исјовесџи* може наслутити из текста заснивају се на у том контексту одговарајућем ангажовању библијских стихова, односно својеврсном богословском образложењу неприхватљивости Пелагијевих учења и побијању истих.³⁶ У том смислу, као антипелагијански уперене делују Патрикове речи из *Исјовесџи* – да је све што је он својим трудом учинио било дар Божији (§ 51), да нема ничега свога осим онога што је од Господа добио на дар (§ 57), и да је све што је успео урадити заправо дар од Бога (§ 62). Патрик своје учење о благодати као да супротставља пелагијанским тезама: незаслужени дар Божији темељ је његове одлуке да буде у Ирској, и то не по свом избору (§ 28); и Патриково обраћење последица је Божијег деловања – Бог му је отворио очи, Бог га је позвао у веру те се он целим срцем обратио (§ 2). У 58. поглављу *Исјовесџи* налази се интересантно Патриково слагање са учењем Бл. Августина о истрајности, који је своју мисао изложио у расправама са пелагијанцима (у спису *О гару исјорајносџи* – *De dono perseverantiae*) – наиме, Патрик, слично Августину, сматра да је дар истрајности оно за шта се моли и што од Бога прима, и да му Бог дарује да верно понесе Његово сведочанство (уп. Swan 2013: 273 и даље). У *Исјовесџи* 34 Патрик говори о пресуд-

³⁶ Током прве половине петог века буктао је пелагијански спор. Пелагијанство се најчвршће укоренило у Британији (можда и у Пелагијевој могућој домовини – Ирској?), и црквена историја бележи напоре хришћанских првака да се изборе са растућом популарношћу ове јереси (мисионарска интервенција Германа Осерског у Британији око 429. године имала је за циљ борбу против пелагијанства, а можда је то био и задатак мисије Еп. Паладија у Ирској 431. године). Да ли би се, у светлу свих тих околности, могло претпоставити да су напади на Св. Патрика, који су га и навели да напише *Исјовесџи*, можда били мотивисани његовим антипелагијанским настројењем? Неки истраживачи не мисле да би нешто тако било немогуће (уп. Swan 2013: 278). У време живота и деловања Св. Патрика, који је према предању био окренут Галској Цркви (уп. и *Исјовесџи* 43), која је улагала огромне напоре у борби против Пелагијевих учења, пелагијанска и касније тзв. полупелагијанска странка биле су врло утицајне у Британији и Ирској, а Пелагијеви коментари Новог Завета су у Ирској поштовани и као ауторитарни преписивани и навођени све до 9. века (уп. Zimmer 1902: 20–22). Према сведочанству из *Црквене исјорије* Беде Венерабилиса, пелагијанство је у Ирској било присутно половином 7. века (*Historia ecclesiastica gentis Anglorum* II, XIX), мада постоје и мишљења да је овде реч о неспоразуму, и да је другачији начин рачунања датума Васкрса проглашен пелагијанством (уп. Ó Cróinín 1985: 516). За превод одломка писма Папе Јована из 634. [640?] године, сачуваног у Бединој *Исјорији*, у којем се поред проблема пасхалије помиње и пелагијанство у Ирској, види Чаировић 2014: 189–190.

ном утицају Божије благодати на своју мисију у Ирској, разрађујући концепт који је у источном богословљу познат као *синерѝѝја*, себе опи- сујући као сатрудника Божијег (присутан је павловски ехо – уп. 1. Кор. 3, 9; 2. Кор. 6, 1), кога је Бог учинио сарадником своје красоте и славе.

Живот и мисија Св. Патрика према *Исјовесѝи* и историографски проблеми

Премда о свом животу и боравку у Ирској говори штуро и у црти- цама, из Патриковог дела *Исјовесѝи* може се сазнати и понешто о ње- говој мисији. Може се закључити како је у Ирској Патрик служио као епископ (*Исјовесѝи* 26; 32; уп. *Посланица Короѝику* I). Он пише како је крстио „на хиљаде људи“ (*Исјовесѝи* 50). Постављао је свештенике који су водили нове хришћанске заједнице. Проповед Св. Патрика утицала је и на жене из слојева племства, које су се обраћале и од којих су неке постале монахиње. У хришћанство су се обратили и неки чланови кра- љевских породица. Прва паства Св. Патрика били су, према *Исјовесѝи*, углавном млади и жене (§ 41–42) (уп. *Посланица Короѝику* VI) а потом и робови и припадници нижих слојева друштва.

Свети Патрик је мисионарио и проповедао походећи ирске кра- јеве, не узимајући никакву награду за своје служење (*Исјовесѝи* 49), чак ни за нову обућу (§ 50), бесплатно делећи оно што је бесплатно добио:³⁷ изгледа да је овај аскетски и несреброљубиви приступ миси- ји имао резултате, и можда је то било оно што је наводило неофите да се одлуче на узимање завета девствености и монашки подвиг – Патрик међу новообраћенима помиње монахе (§ 41), удовице и дев- ственике (§ 42), девице (§ 49). Ирско хришћанство уопште, може се претпоставити на основу онога што пише у Патриковој *Исјовесѝи*, од самих својих почетака било је под јаким утицајем монашке духовно- сти, и у том смислу је природно то што је у вековима који су уследи- ли за Св. Патриком тај утицај био упечатљив.

³⁷ Божија благодат, према Патриковом схватању, не може бити предмет тргови- не: он одбија поклоне (уп. *Исјовесѝи* 49), јер један је једини дар заиста вредан – онај вечни. Стога Патрик враћа дарове које му верни доносе, чак и драгоцености који верници остављају у цркви (§ 49), не желећи никакву награду. С друге стране, Патрик помиње како је даривао ирске краљеве, иако им је већ исплатио новчану надокнаду за њихове синове који су му се придружили (§ 52); можда је ова Патрикова напоме- на, како сматрају неки истраживачи, одбрана од оптужби да је он стекао некакву личну корист, односно оптужби за неке финансијске неправилности. На тај закључак наводе и већ поменуте Патрикове речи да је, не тражећи ништа, рукоположио многе свештенике и крстио хиљаде људи (§ 50–51).

Није могуће прецизно датovati делатност Светог Патрика. Датуми из живота просветитеља Ирске су неизвесни: постоје различита предања у погледу година његове мисионарске делатности и смрти. Патрик каже да су га гусари отели када је имао 16 година (*Исјовесџ* 1), и да је у заробљеништву провео 6 година (§ 17). Своју *Исјовесџ* Патрик пише у старости (§ 10), и то је његова исповест пре него што ће умрети (§ 62). Но поред ових штурих информација, списи које нам је Св. Патрик оставио не пружају никакве податке на основу којих би се његов живот могао датovati прецизније од 5. века. Сам Патрик не помиње ниједан датум. Цитати Светог Писма које наводи у *Исјовесџи* мешавина су старолатинског превода и Вулгате. Чињеница да је Патрику био познат превод из Вулгате (Hanson 1971: 3) наводи на претпоставку да је његов аутобиографски спис настао у периоду преласка са старолатинског превода на Вулгату, што се догодило отприлике у првој половини 5. века (мада је могуће и да су библијски наводи у *Исјовесџи* касније исправљани према тексту Вулгате). Из текста *Посланице Коројџику* произлази да су Франци још увек пагани у тренутку писања овог списка (уп. *Посланица Коројџику* VII), а њихова конверзија у хришћанство десила се крајем 5. века.

Занимљиво је што црквени хроничари Проспер Аквитански и Беда Венерабилис помињу Еп. Паладија и његову мисију у Ирској,³⁸ али о Св. Патрику не кажу ништа. Истраживачи су на различите начине решавали овај проблем: од порицања историчности личности Светог Патрика (Ledwich 1804: 4), преко теорија о Патрику као дисиденту који је био у сукобу са Римом (Mason 1846: 5), до поистовећивања Паладија и Патрика (Zimmer 1902: 35–39) итд.

Ирски анали (*Анали четџири јосјогара* – ир. *Annala na gCeithre Máistrí*, тј. *Анали Краљевсџива Ирске* – ир. *Annala Ríoghachta Éireann* [текст и превод на енглески објављени су у O'Donovan 1856], *Улсџерски анали* [текст и превод на енглески објављени су у Hennessy 1887] итд.) долазак Св. Патрика у Ирску датирају у 432. годину (O'Donovan 1856: 131; Hennessy 1887: 5), али ови анали нису историјски поуздани када је у питању 5. век (Ó Sgóinín, 1995: 26), и састављени су када је култ Св. Патрика већ био развијен. Могуће је да је 432. година наведена како би се умањио допринос мисионара који је био претходник Св. Патри-

³⁸ Проспер, *Epitoma Chronicon* 1307: године 431. је Скотима (=Ирцима), верујућим у Христа, послат Паладије, њихов први епископ, којег је рукоположио Папа Целестин (уп. и 1301: после интервенције ђакона Паладија, Папа је у Британију послао Еп. Германа, да би се тамо борио против пелагијанства (429. г.)), и Беда, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* I, XIII: осме године владавине Теодосија Млађег (431. г.), Папа Целестин је Ирцима који верују у Христа послао Еп. Паладија, да буде њихов први епископ; уп. и V, XXIV: Папа Целестин је 430. године Ирцима који верују у Христа послао Паладија, да буде њихов први епископ.

ка – Еп. Паладија, за кога се зна да је послат у Ирску 431. године, и да би се тако нагласила улога Св. Патрика.

Постоје и различита предања у погледу године упокојења Св. Патрика. Према неким изворима, „старац Патрик“ уснуо је у Господу 457. године (Hennessy 1887: 17). Међутим, овај датум може се односити и на смрт Еп. Паладија, који је, према *Кодексу Ардмаханусу*, такође зван и *Паџрик* (Bieler 1943: 323; Byrne 1973: 78–79).³⁹

У ирским аналима се као датуми упокојења Св. Патрика помињу и 461. и 462. година, а чак се као година престављења „Патрика, архиапостола [односно архиепископа и апостола] Ираца“, у животној доби од 120 година, помињу и 492. и 493. година (Hennessy 1887: 31).⁴⁰ Као дан његовог упокојења најчешће се наводи 17. март, што је дан у који Црква празнује помен на овог светитеља (Св. Патрик прославља се 17/30. марта).

Анали бележе и да је Св. Патрик основао преко 600 цркава (према другим изворима, црква је било више од 300), а да је новокрштених било више од 120.000. Св. Патрик је основао епархије које су се вероватно поклапале с подручјем појединих ирских племена, будући да у Ирској његовог времена градова није било.⁴¹ Његово епископско седиште, према сачуваној традицији, било је на северу Ирске, у Армагху,⁴² где и данас столује примас ирски (римокатолички надбискуп армашки).

³⁹ Са тим у вези, у науци постоји и такозвана „теорија о двојници Патрика“ [„Two Patricks“ theory], коју је предложио ирски академик О’Рахили (O’Rahilly 1942), према којој је због одређених нејасноћа дошло до тога да су многа предања о животу и подвизима Епископа Паладија приписана Светом Патрику. Међутим, постоје и другачије претпоставке – већ је поменуто изнад да је Цимер још раније на основу својих изучавања историјских извора и текстуалних сведочанстава дошао до закључка да су Св. Патрик и Еп. Паладије заправо једна иста особа, и понудио аргументе који подржавају ову тврдњу (Zimmer 1902: 32–41; 43–53). Уз ова супротстављена гледишта, од краја 19. века постоје и претпоставке о могућности постојања тројице Патрика (уп. Bhalldraithe 2010: 64; уп. и Erskine 2012: 4; 183). Традиционално гледиште је пак сасвим другачије. Ово питање је у науци и даље отворено и предмет је научних расправа већ више од једног столећа.

⁴⁰ *Улџерски анали* наводе *чеџири* алтернативна датума Патриковог упокојења – 457, 461, 492 и 493. годину – Hennessy 1887: 17, нап. 6; 19; 31; уп. и Ó Cróinín, 1995: 26.

⁴¹ Могуће је да је због таквог устројства келтског друштва током почетка хришћанске епохе у Ирској практично свака црква имала свог епископа, одн. да је свако племе имало свог архијереја. За упоредни приказ података о броју ранохришћанских ирских епископа, цркава и свештенослужитеља које доносе различите хронике и анали, види Bhalldraithe 2010: 61.

⁴² Истраживачи живота Св. Патрика износе претпоставке да је Патрикова мисија била по свему судећи усмерена на до тада неевангелизоване северне области острва, области у које раније није крочио ниједан мисионар (уп. *Исјовесї* 51). С тим у вези, индикативна је чињеница да се рана црквена организација севера Ирске разликовала од оне на југу острва: северноирске цркве следиле су келтску праксу рачунања датума

Наслеђе Светог Патрика

Свети Патрик сматра се једним од зачетника ирске књижевности – његови списи су међу првим књижевним делима насталим у Ирској. Њему се поред тога приписује и доношење писмености у Ирску.⁴³ Сматра се да је Св. Патрик у Ирску донео и црквену музику.⁴⁴

Колики је био утицај и углед Св. Патрика показује и то што су о њему као ирском националном хероју, односно о његовом животу и подвизима касније испредене бројне приче и легенде.⁴⁵ У хагиографским штивима сачуване су неке од ових побожних приповести, међутим оне немају историјску вредност. У том смислу, додатна отежавајућа околност и проблем за историчаре је то што постоји могућност да су поред мешања мита и историје у легенде о Св. Патрику, уграђена и предања о другим раним мисионарима Ирске, која су прилагођавана и довођена у везу са Светим Патриком.

Успут, на српском језику оскудна је литература о Св. Патрику и о историји хришћанства у Ирској. Један од сажетих приказа може се наћи у чланку „Кратак историјат Ирске Православне Цркве“ монаха Никодима (*Видослов* 34 (2005), стр. 111–118), а о келтском хришћанству и просветитељу Ирске може се читати и у недавно из штампе изашлој књизи *Келтско Доброшљубље : С Господом звезда и океана – Живоши и поуке православних Келта* (Православна мисионарска школа при Храму Светог Александра Невског, Београд 2016 [ISBN 978–86–86555–84–7]), у којој је објављено и Житије Св. Патрика (Арсенијевић – Србуљ 2016: 95–102),⁴⁶ и у чланку Зорана Јосића „Свети Патрик – мит и стварност“ (*Култура Јолиса*, година III, број 4/5, Нови Сад 2005, стр. 213–230).

Васкрса (уп. Ó Cróinín 1985: 514–517), хиротоније епископа и стила тонзуре, док су оне на југу острва следиле римске обичаје (Brau 2000: 253). Наравно, упечатљива је и разлика која се тиче питања свештеничког целибата односно брачности – ирски свештеници који су служили у областима које је можда евангелизовао Св. Патрик, као и келтски свештеници уопште, били су жењени (Hitchcock 1932a: 126–128).

⁴³ Што је историјски неодрживо, јер су Келти у Ирској вековима пре Патрикове епохе користили огамско писмо, које је било засновано на латинском алфabetу (Duffy 2004: 433).

⁴⁴ Која је до 8–9. века била галска, а не римска (уп. Fleischmann 1952: 1).

⁴⁵ Попут оне о томе како је Св. Патрик протерао змије из Ирске (Ogden 2013: 248), или оне о томе како је Св. Патрик васкрсао древног ирског митолошког јунака Кухулина (уп. нпр. Smyth 2008: 563–567), или оне о Чистиштишту Светог Патрика (уп. Galic Kalkonen 2008: 129) итд. Интересантно, ова последње поменути легенда била је позната и међу средњовековним Словенима, и засведочена је у глагољским споменицима (в. „Чистиштиште Светога Патриција“ [От светога Патриција], у Dürriegl 2013: 219–223).

⁴⁶ „Свети Патрик, просветитељ Ирске, чудотворац (спомен 17/30. марта)“, у Арсенијевић – Србуљ 2016: 95–102.

Но сада је *Исјовесѿ*, древни спис Св. Патрика који пружа увид у живот и дело изванредног човека чији се спомен сваке године слави широм света, у хрватском преводу доступан и читаоцима са наших простора.

Пре неколико година објављена је *Исјовесѿ* Св. Патрика и на словеначком језику (*Confessio – Izpoved Svetega Patrika*, Družina 2014, 151 стр. [ISBN: 978–961–04–0021–9]), у преводу Гашпера Квартича. Као и словеначко издање овог дела које је приредила Дружина, и Вербумово издање хрватског превода *Исјовесѿи* Св. Патрика украшено је илуминацијама Патрика Бенедичича. Бенедичичеве илуминације надахнуте су древним келтским геометријским украсима који се могу наћи у средњовековним западним рукописима. Вербумово хрватско издање овог дела Св. Патрика објављено је у двојезичном облику – текст је штампан на латинском изворнику и у хрватском преводу.

Светог Патрика савремени иконописци често представљају са детелином у руци. Према позној средњовековној традицији, Свети Патрик је користио тролисну детелину као симбол Свете Тројице да би ирским незнабошцима приближио хришћанско веровање. Иако нема историјских сведочанства да се то заиста десило, могуће је, претпостављају истраживачи, да се Свети Патрик служио таквим аналогијама како би претхришћанским Келтима представио веровање Цркве, а чињеница да су Келти знали за тројне богове (Bray 2000: 257) и да им је на одређени начин концепт тројичности био близак (претхришћанску побожност Келта одликовало је поштовање тројних божанстава, казивање тројних молитава – сложених у тријадама – итд.), сама по себи упућује на овакву претпоставку.⁴⁷ Тролист је иначе коришћен као символ у читавој Европи (нпр. и на кованицама српског цара Стефана Уроша V) (Smajlagić 2016: 106–107), а у самој Ирској се *ѿрискелион*, који би у природи могао да се нађе у три листа детелине, јавља и на претхришћанским споменицима, као и у онима из хришћанског периода – у овим потоњима са одговарајућом хришћанском симболиком. И на корицама Вербумовог издања *Исјовесѿи* (као и на корицама словеначког издања које је пре неколико година објавила Дружина) налази се тролисница детелине.

Иако Свети Патрик за себе каже да је грешник, неук, од људи презрен (*Исјовесѿ* 1), не би било претеривање рећи да ирска историја и

⁴⁷ Узгред буди речено, могуће је и да је ово претхришћанско келтско наслеђе допринело изразито тројичном карактеру ирског хришћанства, у којем сумње у црквено веровање о Светој Тројици нису изражаване у истој мери као у другим областима у којима се хришћанство раширило и није забележено постојање тријадолошких спорова за какве се зна и на Истоку и на Западу.

култура не би биле то што јесу данас да није било Светог Патрика. Имамо срећу да су нам његова дела *Исјавестѝ* и *Посланица Коротѝку* доступна за читање.

Библиографија:

Извори:

Патрик Ирландски, Св. (1995): *Исповедь* (превод с латыни Н. Холмогоровой, под редакцией М. Касьян), *Альфа и Омега*, Вып. 4 (7), Москва, стр. 141–154. [доступно и онлајн: IntRes: <http://www.pravmir.ru/ya-patrik-sovershenno-preziraemyj-mnogimi-ispoved/> (посећено 10. 3. 2017. г.)]

Патрик Ирландски, Св. (2001): *Исповедь (святой рассказывает о своей жизни)* (пер. с англ., предисловие – Павел Парфентьев), Санкт-Петербург : Общество Святого Креста. [доступно и онлајн: IntRes: <https://www.portal-credo.ru/site/?act=lib&id=779> (посећено 10. 3. 2017. г.)]

Патрик, Св. (2004): *Исповедь* (превод: В. А. Заславский), IntRes: <http://www.vostlit.info/Texts/Dokumenty/Irland/St-Patrick/ispoved.phtml?id=2306> (посећено 10. 3. 2017. г.).

Патрикије Ирски, Св. (2011): „Посланица Коротѝку“ [Epistola ad Coroticum] (прев. Н. Поповић), *Теолошки погледи XLIV/1* (2011), Београд, стр. 7–13.

Bieler, L. (1950): „Libri Epistolarum Sancti Patricii Episcopi [Part I. Introduction and Text]“, *Classica et Mediaevalia*, Vol. 11; стр. 1–150.

Bieler, L. (1951): „Libri Epistolarum Sancti Patricii Episcopi [Part II. Commentary]“, *Classica et Mediaevalia*, Vol. 12, стр 79–214.

Bieler, L. (1993): *Clavis Patricii II : Libri Epistolarum Sancti Patricii Episcopi : Introduction, Text and Commentary*, Dublin : Royal Irish Academy. [репринт издања из 1950–1951. године, са додацима]

Hanson, R. P. C., Blanc C. (ed.) (1978): *Patrick : Confession et Lettre à Coroticus (Sources Chrétiennes, № 249)*, Paris : Éditions du Cerf.

Migne, J. P. (ed.) (1865): „S. Patricii Confessio“, *Patrologiae Cursus Completus. Series Latina*, Tomus LIII, 801B–814C; „S. Patricii Ad Coroticum Epistola“, *истио*, 813D–818D.

Patricii, Sancti (2010): *Confessio* [Electronic edition compiled by Beatrix Färber & Benjamin Hazard], Corpus of Electronic Texts Edition : L201060, CELT : Corpus of Electronic Texts : A Project of University College, Cork, IntRes: <http://www.ucc.ie/celt/published/L201060/index.html> (посећено 10. 3. 2017. г.)

Patricii, Sancti (2011): *Confessio* [ed. Bieler, L.], Royal Irish Academy, IntRes: http://www.confessio.ie/etexts/confessio_latin#01 (посећено 10. 3. 2017. г.)

Patrick, St. (1953): *The Confession of St. Patrick* (Translated from the Latin by Ludwig Bieler), IntRes: <http://www.catholicplanet.com/ebooks/Confession-of-St-Patrick.pdf> (посећено 10. 3. 2017. г.)

Patrick, St. (2010): *Confession* (transl. Pádraig McCarthy), Royal Irish Academy, IntRes: http://www.confessio.ie/etexts/confessio_english#01 (посећено 10. 3. 2017. г.).

Patrik, Sv. (2004): *Djela* (prev. R. Matasović), Zagreb : Antibarbarus.

Patrik, Sv. (2014): *Confessio – Izpoved Svetega Patrika* (prev. G. Kvartić), Ljubljana : Družina.

Patrik, Sv. (2017): *Confessio : Ispovijest Svetoga Patrika* (prev. B. Jozić), Split : Verbum.

White, N. J. D. (1905): „Libri Sancti Patricii : The Latin Writings of Saint Patrick“, *Proceedings of the Royal Irish Academy (PRIA)*, 25 (Section C), Dublin : Hodges Figgis & Co., стр. 201–326.

White, N. J. D. (1920): *St. Patrick : His Writings and Life*, London : S. P. C. K.

Литература:

Арсенијевић, М., Србуљ, Ј. (прир.) (2016): *Келтско Доброћољубље : С Господом звезда и океана – Живоји и поуке православних Келта*, Београд : Православна мисионарска школа при Храму Светог Александра Невског.

Дворецкий, И. Х. (1976²): *Латинско–русский словарь*, Москва : Издательство «Русский язык».

Иванова, Е. Ю. (2009): „Историко–культурные аспекты распространения христианства в Ирландии и предпосылки формирования ирландской монастырской культуры“, *Ученые записки Российского государственного социального университета*, Вып. № 4, стр. 191–198.

Јосић, З. (2005): „Свети Патрик – мит и стварност“, *Култура полица*, година III, број 4/5, Нови Сад, стр. 213–230.

Никодим, Монах (2005): „Кратак историјат Ирске Православне Цркве“, *Видослов* 34, Требиње, стр. 111–118.

Чаировић, И. (2014): „Црквена историја енглеског народа Беде Венерабилиса као историјски извор“, *Бојословље : Часопис Православне бојословске факултете Универзитета у Београду*, LXXIII, 1 (2014), Београд, стр. 174–191.

Bhaldraithe, E. de (2010): „Bishops and Presbyters in Early Christian Ireland“, *Irish Theological Quarterly*, Vol. 75, No. 1, стр. 56–74.

Bieler, L. (1943): „Was Palladius Surnamed Patricius?“, *Studies : An Irish Quarterly Review*, Vol. 32, No. 127 (Sep., 1943), стр. 323–326.

Bieler, L. (1948): „The ‘Creeds’ of St. Victorinus and St. Patrick“, *Theological Studies*, Vol. 9, Issue 1, стр. 121–124.

Bieler, L. (1966): „Libri Epistolarum Sancti Patricii Episcopi Addenda“, *Analecta Hibernica* 23, стр. 313–315.

Borsje, J. (2015): „Celtic Spells and Counterspells“, у Ritari, K., Berg-holm, A. (eds.) (2015): *Understanding Celtic Religion : Revisiting the Pagan Past* (New Approaches to Celtic Religion and Mythology), Cardiff : University of Wales Press, стр. 9–50.

Bray, D. A. (2000): „Celtic Spirituality : Its Origins and Interpretation“, *Churchman*, Vol. 114, Issue 3, стр. 250–261.

Bury, J. B. (1998): *The Life of St. Patrick and His Place in History*, New York : Dover Publications.

Byrne, F. J. (1973): *Irish Kings and High-Kings*, Batsford.

Dark, K. (2005): „The Archaeological Implications of Fourth- and Fifth-Century Descriptions of Villas in the Northwest Provinces of the Roman Empire“, *Historia : Zeitschrift für Alte Geschichte*, Bd. 54, H. 3, Franz Steiner Verlag, стр. 331–342.

Davies, O., O’Loughlin, T. (1999): *Celtic Spirituality*, Paulist Press.

Divković, M. (2006³): *Latinsko-hrvatski rječnik*, Bjelovar : Dunja D. O. O.

Duffy, S. (ed.) (2004): *Medieval Ireland : An Encyclopedia*, Routledge Encyclopedias of the Middle Ages, Routledge.

Dürriegl, M.–A. (prir. i trans.) (2013): „Čistilište Svetoga Patricija“ [Ot svetoga Patricija], у Dürriegl, M.–A. (prir.) (2013): *Hrvatska srednjovjekovna proza II. Apokrifi, vizije, prenja, Marijini mirakuli*, Zagreb : Matica hrvatska, стр. 219–223.

Erskine, S. C. (2012): *The Relic Cult of St Patrick Between the Seventh and the Late Twelfth Centuries in its European Contexts : A Focus on the Lives*, PhD Thesis, University of Glasgow 2012. [доступно и онлајн – IntRes: <http://theses.gla.ac.uk/3398/1/2011ErskinePhD.pdf> (посећено 10. 3. 2017. г.)]

Flechner, R. (2011): „Patrick’s Reasons for Leaving Britain“, у Edmonds F., Russell, P. (eds.) (2011), *Tome : Studies in Medieval History and Law in Honour of Thomas Charles-Edwards*, Studies in Celtic History, Vol. 31, Boydell & Brewer : Boydell Press, 125–134.

Fleischmann, A. (1952): „Historical Survey“, у Fleischmann, A. (ed.) (1952), *Music in Ireland : A Symposium*, Cork University Press : Oxford : B. H. Blackwell LTD., стр. 1–9.

Freeman, P. (2014): *The World of Saint Patrick*, Oxford University Press.

Galić Kakkonen, G. (2008): „Čistilište Svetog Patrika u Lough Dergu“, *Crkva u svijetu*, Vol. 43, No. 1 (Ožujak 2008), стр. 119–137.

Glover, T. R. (1896): „Note on *Confessio S. Patricii*“, *The Classical Review*, Vol. 10, No. 1 (Feb., 1896), стр. 39.

Hanson, R. P. C. (1971): „English Translation of the ‘Confession’ and the ‘Letter to Coroticus’ of Saint Patrick“, *Nottingham Medieval Studies*, Vol. 15, стр. 3–26.

Hayes–Healy, S. (2005): „Saint Patrick’s Journey into the Desert : *Confessio* 16–28 as Ascetic Discourse“, *Archivium Hibernicum*, Vol. 59, стр. 237–259.

Hennessy, W. M. (trans.) (1887): *Annals of Ulster; otherwise, Annals of Senat*, Vol. I, Dublin : Alexander Thom & Co.

Higham, N. (2004): „From sub–Roman Britain to Anglo–Saxon England : Debating the Insular Dark Ages“, *History Compass*, Vol. 2, No. 1, стр. 1–29.

Higham, N. J. (1994): „Literary Evidence for Villas, Towns and Hillforts in Fifth–Century Britain“, *Britannia*, Vol. 25, стр. 229–232.

Hitchcock, F. R. M. (1906): „The Creeds of SS. Irenaeus and Patrick“, *Hermathena*, Vol. 14, No. 32, Trinity College Dublin, стр. 168–182.

Hitchcock, F. R. M. (1914): *Irenaeus of Lugdunum : A Study of His Teaching*, Cambridge.

Hitchcock, F. R. M. (1916): *St. Patrick and His Gallic Friends*, London : S. P. C. K.

Hitchcock, F. R. M. (1932a): „The Independence of the Celtic Church“, *Churchman*, Vol. 46, Issue 2, стр. 121–133.

Hitchcock, F. R. M. (1932b): „The *Confessio* and *Epistola* of Patrick of Ireland and Their Literary Affinities in Irenaeus, Cyprian, and Orientius“, *Hermathena*, Vol. 22, No. 47, Trinity College Dublin, стр. 202–238.

Howlett, D. (1989): „Ex saliva Scripturae Meae“, у Ó Corráin, D., Breatnach, L., McCone, K. (ed.) (1989): *Sages, Saints and Storytellers : Celtic Studies in Honour of Professor James Carney*, Maynooth : An Sagart, стр. 86–101.

Kelly, M. (1846): „Catholic Ireland, A. D. 600 – the Church of St. Patrick“, *The Dublin Review*, Vol. XX (June 1846), London : Thomas Richardson and Son, стр. 461–500.

Keogh, R. M. (2003): „Patrick and the Prosper Connection“, *Studia Hibernica*, No. 32 (2002/2003), стр. 7–34.

Ledwich, E. (1804): *The Antiquities of Ireland (The Second Edition, with Additions and Corrections)*, Dublin : Printed by and for J. Jones.

Lynch, P. (2008): „‘Ego Patricius, Peccator Rusticissimus’ : The Rhetoric of St. Patrick of Ireland“, *Rhetoric Review*, Taylor & Francis, Ltd., Vol. 27, No. 2, стр. 111–130.

Lynch–Baldwin, K. A. (2009): *The Rediscovery of Early Irish Christianity and Its Wisdom for Religious Education Today*, PhD Thesis, Boston College 2009. [доступно и онлајн – IntRes: <http://hdl.handle.net/2345/648> (посећено 15. 3. 2017. г.)]

Mason, H. J. M (1846): *The Testimony of St. Patrick Against the False Pretensions of Rome to Primitive Antiquity in Ireland*, Dublin : W. Curry.

Mulholland, S. (1992): „The Confession of St Patrick : A Spirituality of Broken Humanity“, *The Furrow*, Vol. 43, No. 3 (Mar., 1992), стр. 164–167.

Ó Cróinín, D. (1985): „‘New Heresy for Old’ : Pelagianism in Ireland and the Papal Letter of 640“, *Speculum*, Vol. 60, No. 3 (Jul., 1985), стр. 505–516.

Ó Cróinín, D. (1995): *Early Medieval Ireland : 400–1200*, London : Longman.

Ó Raifeartaigh, T. (1984): „St. Patrick and the *Defensio*“, *Seanchas Ard mhacha : Journal of the Armagh Diocesan Historical Society*, Vol. 11, No. 1 (1983/1984), стр. 22–31.

Ó Raifeartaigh, T. (1989): „The Enigma of Saint Patrick“, *Seanchas Ard mhacha : Journal of the Armagh Diocesan Historical Society*, Vol. 13, No. 2 (1989), стр. 1–60.

O’Brien, P. (2012): „A Slave Pleading for Slaves – Thoughts for St. Patrick’s Day“, *The Furrow*, Vol. 63, No. 3 (March 2012), стр. 153–155.

O’Donoghue, N.–D. (1961): „The Spirituality of St Patrick“, *Studies : An Irish Quarterly Review*, Vol. 50, No. 198 (Summer, 1961), стр. 152–164.

O’Donovan, J. (1856): *Annála Ríoghachta Éireann – Annals of the Kingdom of Ireland by the Four Masters. From the earliest period to the year 1616. Edited from the manuscript in the library of the Royal Irish Academy and Trinity College, Dublin, with a translation, and copious notes*, Second Edition, Vol. I, Dublin : Hodges, Smith, and Co., Grafton-Street. [превод на енглески из овог издања доступан је и онлајн – IntRes: <https://www.ucc.ie/celt/published/T100005A/> (посећено 10. 3. 2017. г.).]

O’Loughlin, T. (2006): „St. Patrick : The Legend and the Bishop“, *History Ireland*, Vol. 14, No. 1 (Jan. – Feb., 2006), стр. 16–19.

O’Loughlin, T. (2014): *Saint Patrick : The Man and His Works*, The Society For Promoting Christian Knowledge.

O’Rahilly, T. F. (1942): *The Two Patricks : A Lecture on the History of Christianity in Fifth–Century Ireland*, Dublin Institute for Advanced Studies.

Ogden, D. (2013): *Dragons, Serpents, and Slayers in the Classical and Early Christian Worlds : A Sourcebook*, Oxford University Press.

Oulton, J. E. L. (1940): *The Credal Statements of St. Patrick as Contained in the Fourth Chapter of His Confession. A Study of their Sources*, Dublin : Hodges, Figgis, [etc.] ; London : Oxford University Press.

Rees, B. R. (1998): *Pelagius : Life and Letters*, Boydell Press.

Reid, J. K. (2009): „Mediating the Word : St. Patrick, the Trivium, and Christian Communication“, *Media Tropes*, Vol. 2 (1), стр. 84–116.

Riguet, A. (1912): *Saint Patrick (About 389–461)*, Translated by C. W. W., London : Duckworth & Co.

Russell, J. C. (1956): „The Problem of St. Patrick the Missionary“, *Traditio*, Vol. 12, стр. 393–398.

Ryan, J. (1961): „St Patrick, Apostle of Ireland“, *Studies : An Irish Quarterly Review*, Vol. 50, No. 198 (Summer, 1961), стр. 113–151.

Smajlagić, R. (2016): „Prikazi ikonografija i simbola trijada i trojstva na kovanom novcu“, *Numizmatičke vijesti*, Vol. 58, No. 69, Zagreb : Hrvatsko numizmatičko društvo, стр. 89–112.

Smyth, M. (2008): „The Body, Death, and Resurrection : Perspectives of an Early Irish Theologian“, *Speculum*, Vol. 83, No. 3 (Jul., 2008), The University of Chicago Press, стр. 531–571.

Stone, B. J. (2014a): *Ars rhetorica et sacrae litterae : St. Patrick and the Art of Rhetoric in Early Medieval Briton and Ireland*, A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree of Doctor of Philosophy, Southern Illinois University Carbondale, May 2014 – *Dissertations*, Paper 852. [доступно и онлајн: IntRes: <http://opensiuc.lib.siu.edu/dissertations/852/> (посећено 2. 3. 2017. г.)]

Stone, B. J. (2014b): „Scriptural Ethos And Imitation : The Pauline Epistles and St. Patrick’s ‘Confessio’“, *Proceedings of the Harvard Celtic Colloquium*, Vol. 34, Harvard University : Department of Celtic Languages & Literatures, стр. 240–268.

Swan, W. D. (2013): *The Experience of God in the Writings of Saint Patrick : Reworking a Faith Received*, Tesi Gregoriana, Serie Teologia 201, Rome : Editrice Pontificia Università Gregoriana.

Thompson, E. A. (1952): „A Note on St. Patrick in Gaul“, *Hermathena*, No. 79 (May, 1952), Trinity College Dublin, стр. 22–29.

Thompson, E. A. (1999): *Who was Saint Patrick?*, Boydell Press.

Toom, T. (2014): „What Is St Patrick’s ‘Creed’?“, *Irish Theological Quarterly*, Vol. 79, No. 1, стр. 3–13.

Westcott, B. F. (1892): „The Vulgate“, у *Dr. William Smith’s Dictionary of the Bible : Comprising Its Antiquities, Biography, Geography, and Natural History; Revised and Edited by Prof. H. B. Hackett, Vol. IV : Regem–Melech to Zuzims*, Boston : Houghton, Mifflin and Co., стр. 3451–3482.

Woods, D. (2007): „St. Patrick and the ‘Sun’ (Conf. 20)“, *Studia Hibernica*, No. 34 (2006/2007), стр. 9–16.

Wright, C. H. H. (1894): *The Writings of Saint Patrick, the Apostle of Ireland (Third Edition, Considerably Enlarged)*, [London] : Religious Tract Society.

Zimmer, H. (1902): *The Celtic Church in Britain and Ireland*, London : D. Nutt.

Примљено: 23. 3. 2017.
Исправљено: 28. 4. 2017.
Одобрено: 3. 5. 2017.

THE *CONFESSIO* OF SAINT PATRICK

Srećko Petrović

Eparchy of Šumadija, Aranđelovac

***Summary:** The Confession of Saint Patrick introduces us to the spirituality and the teaching of this Irish saint. This writing also gives us certain data which could be relevant for the reconstruction of his life and mission, as well as of early history of Christianity in Ireland. But, on the other hand, in his autobiography, St Patrick expresses himself very concisely, and also not systematically in a historiographical sense, so numerous problems and uncertainties concerning his life and contribution remain still open and unsolved.*

***Key words:** St Patrick, The Confession of St Patrick, Letter to Coroticus, mission, Church in Ireland.*